

4. Крок А. Востребованные и перспективные // Навчання сьогодні: довідник навчальних закладів м. Києва. – 2003. – № 9-11. – С. 95-96.
5. Чижова Л. Механизм взаимодействия рынка труда и образовательных услуг. Методологические подходы // Человек и труд. – 2004. – № 8. – С. 37-40.
6. Юрчик Г. М. Удосконалення механізмів державного регулювання молодіжного сегмента ринку праці // Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. Спец. вип. Управління людськими ресурсами: проблеми теорії та практики. Т. 3. Регулювання соціально-трудових відносин на ринку праці. – К.: КНЕУ, 2005. – С. 583-591.
7. www.dcz.gov.ua
8. www.ukrstat.gov.ua

А н н о т а ц и я .

Трансформационные изменения существенно повлияли на рынок труда и в частности на занятость молодежи в Украине. Государство не может сегодня гарантировать полной занятости населения и особенно уязвимым является молодёжный сегмент рынка труда. Именно молодёжь является важной компонентой трудового потенциала страны и поэтому требует активных мер государства по гарантированию трудоустройства.

A n n o t a t i o n

The transformations changes substantially influenced to the market of labour and in particular on employment of young people in Ukraine. The state can not today guarantee full employment of population and the youth segment of labour-market is especially vulnerable. Exactly young people are important component labour potential of country and requires the active measures of the state on guaranteing of employment.

Шульга О. А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

СТАН АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЙОГО РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У статті аналізується стан і тенденції розвитку аграрного сектора України, причини його кризового стану і пропонуються шляхи подолання пов'язаних з цим негативних наслідків.

Постановка проблеми. Сільське господарство – це галузь, яка є найбільш визначальною і найбільш життєво необхідною в структурі народногосподарського комплексу, адже забезпечує продовольчу незалежність країни, виступає основою матеріального добробуту і підвищення рівня життя населення. Фінансова стабільність аграрного виробництва в цілому визначає загальний стан національної економіки, формування національного доходу. Сьогодні фінансово-економічний стан сільського господарства і рівень його розвитку в умовах ринкової трансформації зазнав значної руйнації, що поставило державу перед загрозою втрати продовольчої незалежності.

Вагомий внесок у дослідження стану, тенденцій та перспектив розвитку аграрного сектору, вирішення проблем його матеріально-технічного, фінансово-кредитного забезпечення, удосконалення цінового механізму, державного регулювання та державної підтримки зробили такі вчені-економісти як М. Я. Дем'яненко, І. Г. Кириленко, І. І. Лукінов,

П. Т. Саблук, В. П. Ситник, М. Ревенко, О. М. Онищенко, Г. М. Підлісецький, В. Юрчишин та інші. Проте ряд питань все ж залишаються недостатньо розв'язаними, а хоч не знаходять однозначного вирішення через їх складність.

Метою статті є проаналізувати теперішній стан аграрного сектору України в контексті його ринкової трансформації, причини такого стану та запропонувати ефективні шляхи подолання пов'язаних з цим негативних наслідків.

Весь період аграрних трансформацій в Україні можна розділити на два етапи: перший охоплює період 1991–1999 рр., другий – з 2000 року.

Перший характеризується повільним перебігом справ щодо створення передумов роздержавлення і приватизації землі та іншого майна колективних і державних сільськогосподарських підприємств, їх реорганізації. Реорганізацію КСП на цьому етапі здійснювали лише окремі господарства. На кінець 1999 р. в Україні було реорганізовано не більше 10% сільськогосподарських підприємств. У результаті колективні і державні сільгоспідприємства продовжували функціонувати, але продуктивність і ефективність їх з року в рік знижувалась (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники діяльності сільськогосподарських підприємств [9, с. 8]

	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Кількість сільськогосподарських підприємств, одиниць	12421	12358	12410	12500	12421	12646	13160	12818	11820	10256
у тому числі збиткових	51	3734	8505	10906	11410	10642	4545	5623	6363	5177
у %	0,4	30,2	68,5	87,2	91,9	84,2	34,5	43,9	53,8	50,5
прибуткових	12370	8624	3905	1594	1011	2004	8615	7195	5457	5079
у %	99,6	69,8	31,5	12,8	8,1	15,8	65,5	56,1	46,2	49,5
Чистий прибуток, збиток (-) від усієї діяльності, млн.грн.	12,1	748,1	-1395,6	-3406,5	-4060,9	-3399,1	1410,9	834,1	-330,8	-4,6
Прибуток, збиток (-) від реалізації, млн. грн.										
рослинництва	7	1152,7	1057,1	664,3	-149,6	404,5	1834,5	2484,1	1648	2535
тваринництва	4,4	-477,1	-2083,7	-3191,5	-2919,2	-2897,4	-1956	-323,9	-1034	-1059
Рівень рентабельності, %										
всієї діяльності	37,3	10,6	-11,2	-23,9	-28,3	-22,1	9	5	-1,9	-0,03
рослинництва	98,3	55,5	29,7	14,5	-3,3	8	30,8	35,8	22,3	41,7
тваринництва	22,2	-16,5	-39,7	-54,3	-49,9	-46,6	-33,8	-6,6	-19,8	-18,8

Не можна вважати причиною зниження продуктивності галузі на цьому етапі трансформацію у формах власності і господарювання на селі, передачу частини земель господарствам населення, адже загальні обсяги виробництва продукції сільського господарства в 1995 р., коли реорганізаційні процеси ще не розпочались, порівняно з дореформеним 1990 р. зменшились більше як на третину (на 35,1%). Хоча у 1999 р., після того як в 1995–1996 рр. було проведено в основному паювання землі, подальший

спад виробництва проти 1990 р. вже зріс до 51,5% (табл. 2). Це пов'язано з тим, що існуючі тоді колгоспи і радгоспи, а потім КСП, за умов паювання землі втратили свої управлінські функції і не працювали ефективно як суб'єкти господарювання через те, що не було законодавчо врегульовано питання оренди земельних паїв, яке б дозволило створювати організаційно-господарські структури ринкового типу. У результаті сільгоспідприємства, які за радянських часів були основними виробниками сільгосппродукції, втратили можливість здійснювати навіть просте відтворення. Не була спрямована потрібним чином в цей час і державна політика на збереження сіл, розвиток сільських територій, на підтримку життєвого рівня селян.

Таблиця 2

**Виробництво валової продукції сільського господарства в Україні
(у порівнянних цінах 2000 р.), млрд. грн. [10;11]**

Рік	1990	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Виробництво валової продукції, млрд.грн.	104,5	61,3	60,3	54,5	50,7	55,7	61,4	62,1	55,3	66,2	66,1
Виробництво валової продукції до 1990 р., %	100	58,7	57,7	52,2	48,5	53,3	58,8	59,4	52,9	63,3	63,3

Тому головним прорахунком, на нашу думку, на етапі 1990–1999 рр. слід вважати зволікання зі створенням господарських структур ринкового типу, що призвело до втрати управління сільськогосподарськими формуваннями, контролю за збереженням у них основних засобів виробництва. Наступний прорахунок пов'язаний із заміною сертифікату на право на земельну частку на державні акти на право приватної власності на земельну частку, що викликало проведення суцільної заміни документа. Адже сертифікат не забезпечував юридичного права приватної власності, а це заважало формуванню нових господарських структур. Саме суцільна заміна сертифікатів на акти не дала змоги зберегти цілісність земельних масивів у сільгоспідприємствах та створила технологічні труднощі.

Проте, занепад сільськогосподарського виробництва України був зумовлений не організаційними, а насамперед, економічними чинниками. Саме інфляційні процеси, зростання цінового диспаритету, зменшення у 60 раз державних капіталовкладень в галузь за розглядуваний період, зниження вкладень у сільгоспвиробництво власних коштів господарств зумовило погіршення фінансового стану сільгоспідприємств і стало причиною падіння в них обсягів виробництва, а це, в свою чергу, призвело до скорочення в них зайнятих, зростання на селі безробіття, різкого зниження оплати праці селян. Призупинилось сільське будівництво, занепала соціальна сфера. Аграрна криза вийшла за межі економічних проблем і набула соціального характеру. За період з 1990 по 1999 рік кількість зайнятих лише у сільському господарстві скоротилася на 1,3 млн. чол., або на 56% від загальної чисельності трудових ресурсів села, що залишили роботу у сільській місцевості [2, с. 192].

На першому етапі реформ валова продукція сільського господарства скоротилася

майже наполовину і становила на кінець 1999 р. 53% від рівня 1990 р. При цьому обсяги спаду виробництва тваринницької галузі становили 58%, рослинництва – 36%. Також відбувся перерозподіл виробництва між суспільним і приватним секторами. На початок 2000 р. виробництво сільгосппродукції сільськогосподарськими підприємствами становило 38%, тоді як особистими селянськими господарствами – 62%. Рівень продуктивності праці становив 51% рівня 1990 р. [2, с. 197]. А частка збиткових підприємств зросла з 30,2% у 1995 р. до майже 92% від їх загальної кількості у 1998 р. Збитки в цей період у розрахунку на одне господарство перевищували прибутки в два і більше рази.

Другий етап розпочався з проведення майже суцільної реорганізації колективних і державних сільгоспідприємств у приватновласницькі структури протягом грудня 1999 р. – квітня 2000 р. (Указ Президента України від 3 грудня 1999 року “Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки”). У результаті в Україні сформувалася нова організаційна структура сільськогосподарських підприємств, основними складовими якої стали товариства з обмеженою відповідальністю, приватні сільгоспідприємства і сільськогосподарські виробничі кооперативи, орендні об’єднання тощо. Станом на 2003 рік в Україні функціонувало 294 державних сільгоспідприємства та 9962 недержавних, з яких господарські товариства – 5709, приватні підприємства – 2505, виробничі кооперативи – 1452. Проте тільки менше половини з них були прибутковими [9, с. 9].

Законодавче регулювання оренди земельних часток дало змогу мати господаря на землі, в результаті чого почало зростати виробництво продукції. Вже у 2000 році його приріст проти 1999 р. становив близько 10%, а у 2005 р. – 30,5% при скороченні загального спаду проти 1990 р. до 36,7%. Сільгоспідприємства стали прибутковими, зменшилась збитковість тваринництва (в 2005 р. навіть ліквідувалась збитковість тваринництва), почали розвиватись промислове м’ясне птахівництво, оброблялись і засівались площі, що були покинуті.

Отже, можна зробити висновок, що реорганізація колективних і державних сільгоспідприємств у приватновласницькі структури не стала негативним чинником розвитку сільськогосподарського виробництва, вплинула на призупинення падіння продуктивності сільгоспідприємств й відродження тенденцій її зростання. Хоча темпи зростання продуктивності сільгоспідприємств були досягнуті при низьких показниках продуктивності у фізичних і вартісних одиницях. У 2004 році порівняно з 1990 р. виробництво сільськогосподарської продукції сільгоспідприємствами в розрахунку на 1 га сільгоспугідь становило лише 56,1%.

У 2000 р. частка збиткових господарств скоротилася з 84,2% у 1999 р. до 34,5%; загальний рівень збитковості сільгоспідприємств знизився, рівень рентабельності продукції рослинництва становив 30,8% проти 8%, тваринництва – 33,8% проти показника збитковості 46,6%. Домінуючу позицію у нарощуванні обсягів виробництва у цей період зайняв сектор господарств населення, і ця тенденція продовжує зберігатися до цього часу. При цьому основними суб’єктами формування пропозиції на ринках зерна, соняшника і цукрових буряків є сільгоспідприємства, а на ринках картоплі, овочів, фруктів, м’яса, молока, яєць – господарства населення. У цей рік вперше з 1992 р. індекс цін на сільгосппродукцію перевищив індекс цін на промислову продукцію, що споживається аграрним сектором.

Проте, позитивні тенденції щодо стабілізації виробництва продукції рослинництва і тваринництва не супроводжуються адекватним поліпшенням фінансового стану суб'єктів господарювання. Адже прибутковість сільського господарства забезпечують галузі рослинництва, оскільки тваринництво, окрім птахівництва, залишається збитковим. У самому рослинництві прибутки залежать, насамперед, від ефективності виробництва зерна та насіння соняшника, бо саме прибутки від реалізації цих культур становлять більшу частину загальних прибутків. Вирощування цукрових буряків, овочів і фруктів є низькорентабельним, або й збитковим [9, с. 8].

Обсяги виробленої сільгосппродукції у 2002–2004 рр. забезпечували попит вітчизняних споживачів більше ніж на 90%, решта ж задовольнялась за рахунок імпорту. Проте є невирішеною проблема економічної доступності продовольчих товарів.

Існуючий рівень споживання продуктів харчування в Україні значно нижчий від норм здорового харчування, рекомендованими Українським НДІ харчування. Зокрема, у 2006 р. у середньому на душу населення в Україні було спожито: м'яса і м'ясопродуктів – 42 кг (норма–80 кг), молока і молокопродуктів – 235 кг (380 кг), яєць – 250 шт. (290 шт.), риби і рибодуктів – 15 кг (20 кг), овочів і баштанних – 127 кг (161 кг), фруктів і ягід – 33 кг (90 кг). Це є наслідком повільного зростання доходів та підвищення цін на продовольчі товари [5, с. 8].

На другому етапі, починаючи з 2000 р., відбулася також суттєва інтенсифікація процесів переходу трудових ресурсів з суспільного сектора у приватний та більш інтенсивного зростання зайнятості в особистих селянських господарствах. Так, за 2000–2002 рр. кількість зайнятих в особистих селянських господарствах збільшилася на 576,3 тис. чол., або на третину [2, с. 194].

Загалом за 1990–2004 рр. кількість сільського населення скоротилася на 10% [2, с. 294]. Це пов'язано зі зростанням безробіття на селі, погіршенням добробуту сільських жителів порівняно з міським населенням, демографічною кризою та негативними тенденціями у соціальній інфраструктурі. Так, водопровід в Україні мають 22% сіл від їх загальної кількості, каналізацію – 2,8%, постачання природного газу – 33%. Незадовільними залишається водозабезпечення сільських жителів, стан більшості сільських доріг. У 1991–2004 рр. скоротилась мережа закладів соціально-культурного обслуговування на селі: шкіл – на 4,6%, дитячих дошкільних закладів – на 34,7%, закладів охорони здоров'я – на 1,3%, клубів і будинків культури – на 16,4% [2, с. 250-252]. При цьому через недостатнє фінансування введення в дію установ і закладів зводиться до одиничних об'єктів.

Необхідно також зупинитися на результатах проведених в Україні земельної та господарської реформ. Результатом проведення земельної реформи стали структурні зміни у розподілі земель як за формами власності та господарювання, так і за кількістю власників і землекористувачів. Станом на 01.01.2005 р. у приватній власності вже перебувало 50,6% земельного фонду України, у державній – 49,2%. У приватну власність передано 72,4% сільськогосподарських земель, у т.ч. 80,9% ріллі для сільськогосподарського виробництва.

Загалом сільгосппідприємствами, заснованими на різних формах власності, нині використовується 20,1 млн. га сільськогосподарських угідь, з яких 18,2 млн.га (90,5%) вони орендують переважно в громадян. У власності та постійному користуванні

громадян перебуває 32,4 млн. га сільгоспугідь, з яких передається у тимчасове користування іншим суб'єктам господарювання 20,3 млн. га [2, с. 180-181].

Внаслідок земельної реформи відбулося подрібнення земельних масивів, зниження продуктивності земель та створення великої кількості невеликих за площею землі малоефективних господарств, що унеможливило запровадження іпотечного кредитування під заставу землі. Концентрація землекористування через оренду земельних ділянок у приватних власників стає строкатою, оскільки створюються різні за площею товарні господарства – від невеликих фермерських до надвеликих земельних холдингів.

У період аграрних трансформацій внаслідок прискореної реорганізації КСП значного морального та фізичного знецінення зазнали матеріально-речові фактори виробництва. Вже через півтора року після грудневого Указу Президента України 1999 р., за даними Мінагрополітики 38% майна реорганізованих КСП не використовувалось у виробничій діяльності. Разом з тим, під час реорганізації були непоодинокими випадки розкрадання майна, його руйнація, незаконне привласнення, що привело до непридатності його використання у нових виробничих структурах. Таким чином, значна частина майна, що була матеріально-технічною базою сільгоспвиробництва, в сучасних умовах не використовується.

Інвестиції в основний капітал на 1 га сільгоспугідь в 2000 році становили 20 грн., 2001 році – 27 грн., 2002 р. – 21 грн. Таких коштів недостатньо навіть для придбання ручного інвентаря для обробітку 0,05 га землі.

Станом на кінець 2006 року в сільськогосподарських підприємствах України було близько 201 тис. тракторів, 44 тис. зернозбиральних комбайнів, 133 тис. вантажних автомобілів, сотні тисяч одиниць ґрунтообробної, посівної та іншої техніки [12, с. 145]. Та попри це, основними машинами сільське господарство забезпечене лише на 38-60%. Зокрема, потреба в тракторах задовольняється на 60%, а в зернозбиральних комбайнах – на 48% [6, с. 34]. У кількісному вимірі нестача технічних засобів до технологічної потреби становить приблизно 80 тис. тракторів, 40 тис. зернозбиральних комбайнів, 8 тис. кукурудозбиральних комбайнів [2, с. 187]. І це в той час, коли на діючих вітчизняних потужностях для виробництва цих технічних засобів можна щорічно випускати до 25 тис. тракторів і більше 1 тис. зернозбиральних комбайнів. Разом з тим, збільшується частка закупівлі машин іноземних виробників, які хоч і дорожчі, проте продуктивніші, надійніші і комфортніші.

Знизилась і темпи оновлення техніки. У 2003 році закупівля сільськогосподарських машин порівняно з 1990 роком зменшилася: тракторів – у 9,7 раз, зернозбиральних комбайнів – у 10,2 раз, кормо- та бурякозбиральних комбайнів відповідно у 22,5 і 12,8 раз [6, с. 36]. Нині зношеність технічних засобів сягає 55-90%. Зменшення кількісного складу техніки та зниження рівня її технічної готовності призвели до збільшення в 1,9-2,2 раз навантаження на трактори, зернозбиральні комбайни та інші машини. Низькоякісна і недостатня техніко-технологічна оснащеність аграрного виробництва впливає на ефективність виробництва та якість селянського життя. Вирішення цієї проблеми стримується важким фінансовим станом сільськогосподарських товаровиробників, низькою їх платоспроможністю, відсутністю системного довгострокового кредитного забезпечення аграрного виробництва. Основною причиною такої ситуації є більше як шестикратний

диспаритет цін на сільськогосподарську і промислову продукцію.

З переходом до ринкових відносин між виробниками і споживачами сільгосппродукції з'явилися комерційні структури та посередники, які виступають проміжними покупцями, і таким чином, контролюють експортні, оптові, дрібнооптові товаропотоки сільськогосподарської продукції. Ще гірша ситуація з реалізацією продукції господарствами населення, які надлишки продукції понад особисте споживання реалізують стихійним заготівельникам, для яких закупівля у селян продукції і її перепродаж є джерелом доходу. В результаті недостатньої керованості обмінних процесів значно погіршується економічне становище сільськогосподарських товаровиробників.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити **висновок**, що в аграрному секторі України мають такі місце певні позитивні зрушення, серед яких особливе місце посідають зміни в земельних відносинах, утвердження приватної власності селян на землю, яка дає можливість їм створювати власне господарство; створення організаційно-правових господарських структур ринкового типу, що побудовані на приватній власності на землю у поєднанні з індивідуальною, сімейною та колективною формами організації праці, поєднують практику різних країн світу щодо створення різних за розміром підприємств і в організаційному плані мають більші можливості й перспективи ефективного господарювання; особисті селянські господарства значною мірою в умовах трансформаційних змін забезпечили трудову зайнятість селян і стримали падіння сільськогосподарського виробництва; створено нову форму господарювання – фермерство, яка в розвинутих країнах забезпечує високоефективне ведення галузі; відбулося розширення орендних відносин, розвиток підприємницької діяльності.

З іншого боку, підстав для оптимізму далеко не достатньо. Нагадаємо лише, що порівняно з 1990 роком в країні майже вдвічі зменшилося валове виробництво продукції сільського господарства, а виробництво зерна, цукрових буряків, м'яса та деяких інших культур впало в два та більше разів. Особливо песимістичну перспективу створює стан розвитку галузі тваринництва. Стихійний експорт насіння соняшнику та ріпаку стимулює надмірне розширення посівних площ, призводить до виснаження ґрунтів. Таких темпів скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в мирний час ще не знала жодна країна світу.

Кризовий стан аграрного сектора упродовж багатьох років здебільшого пояснюється кризою аграрної політики, що пов'язана з браком належного розуміння функцій держави стосовно макроекономічного регулювання, відсутністю загальноконцептуальних державних орієнтирів щодо майбутнього сільського господарства, шляхів, напрямів, механізмів та етапів їх досягнення, непомірним затягуванням, а потім форсуванням перетворень у відносинах власності при недосконалої або відсутності законодавчо-нормативної бази. Держава намагалася і намагається розвивати ринкову економіку, технічно реконструювати виробництво за світовими стандартами на базі вкрай низьких доходів при величезній заборгованості.

Саме лібералізація цін, яка була здійснена без ґрунтового теоретичного переосмислення та створення відповідного ринкового середовища, в умовах переходу від планової економіки до ринкової, обмеженого втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання, припинення дотування виробництва сільгосппродукції

негативно вплинула на ефективність сільськогосподарського виробництва та фінансовий стан сільськогосподарських підприємств.

Держава безпідставно відмовилася від цілеспрямованого регулювання ринкових відносин у потрібних напрямках для неї в цілому і для самого ринку, від економічної підтримки найважливішої галузі економіки – агропромислового комплексу. Отже, втручання держави необхідне, і для цього в її розпорядженні є арсенал вивірених світовою і вітчизняною практикою економічних, правових і адміністративних важелів (ціни, податки, кредити, тарифи, програми, тощо).

І все ж, незважаючи на всі нинішні негаразди вітчизняного сільського господарства, повернення до старої, адміністративної, одержавленої системи господарювання не відбудеться. Тому слід вжити всі заходи, які здатні зберегти вітчизняне сільськогосподарське виробництво та підвищити рівень життя населення. До цих заходів ми відносимо: подальший конкурентний розвиток крупнотоварних господарств; інтенсифікацію; формування еквівалентних міжгалузевих відносин на основі вдосконалення економічного механізму господарювання, який відповідав би об'єктивному економічному закону вартості; створення сприятливих економічних умов для формування інвестицій; розвиток машинобудівного комплексу; поліпшення використання земельних ресурсів; розвиток кооперації та інтеграції; удосконалення зовнішньоекономічних відносин; розвиток науки й широкого використання її досягнень у виробництві; соціальне відродження села й підвищення рівня життя населення. Тобто, потрібно орієнтуватись на пошук сфер, форм, механізмів, економічних важелів освоєння і регулювання ринкових відносин.

Використані джерела:

1. Аграрна реформа в Україні / П. І. Гайдуцький, П. Т. Саблук, Ю. О. Лупенко та ін.; За ред. П. І. Гайдуцького. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
2. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції: Монографія / Авт. кол. Бет лій М. та ін.; За ред. О. М. Бородіної. – Ужгород: ІВА, 2006. – 496 с.
3. АПК України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник (випуск 6) / За ред. П. Т. Саблука та ін. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 764 с.
4. Кириленко І. Г. Аграрна реформа в Україні: надбання, проблеми // Економіка АПК. – 2005. – № 5. – С. 8-14.
5. Месель-Веселяк В. Я. Підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України // Економіка АПК. – 2007. – № 12. – С. 8-14.
6. Ринок сільськогосподарської техніки: проблеми становлення / В. П. Яковенко, Я. К. Білоусько, Г. М. Підлісецький, В. Л. Товстопят та ін.; За ред. Г. М. Підлісецького. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 220 с.
7. Рябоконт В. П. Відродження українського села – пріоритетний напрям аграрної політики держави // Економіка АПК. – 2007. – № 12. – С. 3-7.
8. Ситник В. П. Трансформація АПК України в ринкові умови. – К.: ІАЕ, 2002. – 518 с.
9. Статистичний збірник “Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств України (за 2002-2003 роки)” / Під заг. кер. Ю. М. Остапчука. – К., 2004. – 94 с.
10. Статистичний щорічник України за 2002 рік / Державний комітет статистики України; За ред. О. Г. Осауленка. – К.: Техніка, 2003. – 662 с.
11. Статистичний щорічник України за 2005 рік / Державний комітет статистики України; За ред. О. Г. Осауленка. – К.: “Консультант”, 2006. – 575 с.
12. Статистичний щорічник України за 2006 рік / Державний комітет статистики України; За ред. О. Г. Осауленка. – К.: “Консультант”, 2007. – 551 с.

А н н о т а ц и я

В статье анализируется состояние и тенденции развития аграрного сектора Украины, причины его кризисного состояния и предлагаются пути преодоления связанных с этим отрицательных последствий.

A n n o t a t i o n

The state and progress trends of agrarian sector of Ukraine is analysed in the article, reasons of his crisis state and the ways of overcoming of the negative consequences related to it are offered.

МІКРОЕКОНОМІКА

*Домбровська С. М., Левчук В. Г.
Харківський інститут фінансів*

Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі

**ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕРЖАВНЕ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ СТРАТЕГІЇ
ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

У статті висвітлено результати досліджень процесів реформування вищої освіти в напрямку впровадження Болонської системи та вдосконалення навчального процесу в українських вищих навчальних закладах.

Ключові слова: вища освіта, реформа освіти, Національна доктрина, Болонський процес.

В епоху глобалізації найвпливовішими факторами соціальної динаміки стають інформація, наука й освіта. Конкурентоспроможною в майбутньому буде людина, яка опанувала основи наук, володіє новітніми способами сприйняття й передачі інформації, освічена й практично підготовлена, насамперед у професійному, мовному та світоглядному контексті. Саме в такому ключі розгортаються світові трансформаційні процеси в системі освіти, науки й інформаційних технологій.

Однієї із прерогатив держави є формування самодостатньої конкурентоспроможної освітньої політики, особливо в сфері вищої школи. Вища освіта завжди відігравала провідну роль у суспільстві як інститут передачі й розподілу знань, основа забезпечення наукових досліджень і розвитку нових технологій, підтримки підприємств за допомогою тренінгів і винахідницької діяльності. У цих складних і важкопрогнозованих умовах успішна робота будь-якого вузу неможлива без постійного вдосконалювання його діяльності, націленої, в першу чергу, на поліпшення якості освітніх, наукових, інформаційних і інших послуг. Але найважливішим показником, що визначає довгостроковий розвиток суспільства в тім або іншому напрямку, була й залишається якість освіти. Адже саме якість, здатність до здійснення інноваційної діяльності визначають імідж будь-якого вузу в суспільній думці, його конкурентоспроможність, можливість залучати інтелектуальні й матеріальні ресурси, а отже, і створювати